

POLICY BRIEF

ประชากรกลุ่มเฉพาะ
กับข้อค้นพบสำคัญ
จากงานวิจัยที่ผ่านมา
และทิศทางการวิจัยในอนาคต

เสนอโดย รศ.ดร.สุชาดา ทวีสิทธิ์
ผศ.ดร.ดุสิตา พึ่งสำราญ
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ประชากรกลุ่มเฉพาะกับข้อค้นพบสำคัญ จากงานวิจัยที่ผ่านมาและทิศทางการวิจัยในอนาคต Specific populations in research areas of IPSR

ประชากรกลุ่มเฉพาะคือใคร

การมองว่าประชากรกลุ่มเฉพาะคือใคร เป็นการมองผ่านอัตลักษณ์ (identity) และประสบการณ์ (experience) ของคน และด้วยอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนกันทำให้คนมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไปแม้ในเรื่องเดียวกันก็ตาม การมองเห็นกลุ่มประชากรจึงไม่เป็นภาพแบน ๆ หรือภาพเหมารวม แต่เป็นภาพที่มีมิติซับซ้อน มีรอยต่อ และเห็นความหลากหลายของผู้คนอยู่ในนั้น

เครื่องมือที่ใช้เพื่อมองให้เห็นประชากรกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มคือ อัตลักษณ์ด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และการเมือง มีตัวบ่งชี้ เช่น อายุ เพศกำเนิด เพศภาวะ เพศวิถี เศรษฐฐานะ อาชีพ ชนชั้น ศาสนา สัญชาติ ชาติพันธุ์ ถิ่นที่อยู่อาศัย การย้ายถิ่น ระดับการศึกษา สุขภาพ สถานะทางกฎหมาย ความพิการ เป็นต้น ขึ้นอยู่กับว่า เราเลือกมองความเฉพาะในมิติใด

สิ่งสำคัญคือ กลุ่มประชากรเฉพาะแต่ละกลุ่มยังมีความหลากหลายหรือกลุ่มย่อย ๆ ภายในด้วย และคนแต่ละคนไม่ได้มีแค่อัตลักษณ์เดียว เพราะฉะนั้นคน ๆ เดียวกันอาจถูกจัดไว้ให้อยู่ในกลุ่มประชากรเฉพาะได้มากกว่า 1 กลุ่ม และคน ๆ เดียวกันอาจจะมีอัตลักษณ์ชายขอบมากกว่าหนึ่งอัตลักษณ์ ซึ่งนักวิจัยควรได้นำแนวคิดอัตลักษณ์ชายขอบทับซ้อน หรือความด้อยโอกาส ซ้ำซ้อนมาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ด้วย ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจกับความซับซ้อนของสถานการณ์ปัญหาในประชากรกลุ่มเฉพาะ

ตัวอย่างเช่น การเกิดมาเป็นผู้หญิงชาติพันธุ์ม้ง หรือผู้หญิงมุสลิมในประเทศไทย ย่อมด้อยโอกาสหรือเผชิญกับการถูกเลือกปฏิบัติมากกว่าการเกิดมาเป็นผู้ชายม้ง หรือผู้ชายมุสลิม เป็นต้น ความเป็นเพศหญิง ความเป็นชนกลุ่มน้อย และจารีตประเพณี รวมทั้งศาสนา ในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ย่อมทำให้ผู้หญิงมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตมากกว่าเพศชาย

มุมมองในการวิจัยประชากรกลุ่มเฉพาะ

อาจแบ่งคร่าว ๆ เป็น 2 กลุ่ม/แนวทาง คือ

มุมมองกลุ่มที่ 1

นักวิจัยที่มุ่งอธิบายประสบการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มประชากรเฉพาะที่แตกต่างไปจากประชากรทั่วไป ส่วนใหญ่จะมองว่าอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มเป็นเหตุแห่งปัญหาในตัวของมันเอง โดยไม่มองว่ามาจากปัญหาความเหลื่อมล้ำในระดับโครงสร้างสังคม

มุมมองกลุ่มที่ 2

นักวิจัยที่ใช้เลนส์เชิงวิพากษ์ มุ่งศึกษาตีแผ่ให้เห็นปัญหาเชิงโครงสร้างสังคมที่ส่งผลต่อประสบการณ์ของประชากรกลุ่มเฉพาะ ชี้ให้เห็น ความไม่เท่าเทียม ความเหลื่อมล้ำในสังคม นโยบาย และกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม การมีอคติ การเลือกปฏิบัติ การละเมิดสิทธิมนุษยชน ความเปราะบาง การถูกทำให้เป็นชายขอบ

ระยะหลัง ๆ พบว่าแนวทางที่ 2 จะโดดเด่นมากขึ้น โดยเฉพาะในงานวิจัยเกี่ยวกับเอชไอวี วัณโรค และมาเลเรีย มีการให้นิยามประชากรกลุ่มเฉพาะ หรือ key populations ว่ามีความเปราะบางต่อการติดเชื้อเอชไอวี/วัณโรค/มาเลเรีย หรือทั้ง 3 โรค เนื่องจากเป็นกลุ่มชายขอบ หลายกลุ่มมีสถานะผิดกฎหมาย ต้องเผชิญกับอคติ การถูกเลือกปฏิบัติ การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และเข้าไม่ถึงบริการสุขภาพที่มีมาตรฐาน

ประชากรกลุ่มเฉพาะ ในงานวิจัยของสถาบันฯ

งานวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ทำในประชากรกลุ่มเฉพาะมีอยู่มาก อาจแบ่งเป็นประเด็น ได้ดังนี้

งานวิจัยด้านการวางแผนครอบครัว และอนามัยเจริญพันธุ์ โดยมีการวิจัย เกี่ยวกับการยอมรับการวางแผนครอบครัว ในผู้หญิงชนบท ผู้หญิงในเมือง ผู้หญิงมุสลิม

งานวิจัยประเด็นการย้ายถิ่น และแรงงาน ศึกษาในกลุ่มคนย้ายถิ่น คนไม่ย้ายถิ่น แรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า ลาว กัมพูชา ฯลฯ

งานวิจัยเกี่ยวกับเพศ เพศวิถี และ เอชไอวี ศึกษาในกลุ่มเยาวชน คนขับรถบรรทุก มอเตอร์ไซด์รับจ้าง พนักงานโรงงาน พนักงานบริการทางเพศ ชายรักชาย ผู้ใช้ยาเสพติดแบบฉีด ฯลฯ

งานวิจัยเรื่องเด็ก ครอบครัว ผู้สูงอายุ ทำวิจัยในผู้สูงอายุ กลุ่มต่าง ๆ เด็กและเยาวชนกลุ่มเฉพาะต่าง ๆ ฯลฯ งานวิจัย เกี่ยวกับผู้หญิงต้องขัง คนไร้สัญชาติ

ตัวอย่างงานวิจัยที่ผ่านมา ของสถาบันฯ ในประชากรกลุ่มเฉพาะ

- งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา อธิบายถึงเหตุปัจจัย เกี่ยวกับประสบการณ์ของประชากรกลุ่มเฉพาะในประเด็น ปัญหาต่าง ๆ ที่พวกเขาเผชิญ
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Action Research ถ้าทำในประเด็นของผู้หญิงกลุ่มเฉพาะ ก็จะใช้ Feminist Participatory Action Research ใช้แนวคิดสตรีนิยมมาวิเคราะห์และขับเคลื่อนชุมชน ได้แก่ งานวิจัยเรื่องการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้หญิงม้ง และผู้หญิงมุสลิม งานเรื่องการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว ของผู้หญิงมุสลิมในจังหวัดปัตตานี งานเรื่องการสร้างเสริม สุขภาวะของเด็กและเยาวชนเปราะบางชายแดนอีสาน
- การศึกษาในกลุ่มพนักงานบริการทางเพศหญิง ในประเด็น ยาต้านไวรัสก่อนการสัมผัสเชื้อเอชไอวี (หรือยาเพิร์พ) และความรุนแรงและการสร้างกลไกปกป้องตนเองและชุมชน จากความรุนแรงในกลุ่มพนักงานบริการทางเพศหญิง
- การสำรวจพฤติกรรมเสี่ยงและอัตราการติดเชื้อเอชไอวี ชิฟิลิส ไวรัสตับบีและซี ในกลุ่มผู้ใช้ยาเสพติดด้วยวิธีฉีดยา ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ผสมผสานระหว่างการสำรวจข้อมูล เชิงพฤติกรรมและการตรวจการติดเชื้อ และยังใช้ระเบียบวิธีที่ช่วยในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เข้าถึงยาก คือ วิธี Respondent-driven sampling

ทิศทางการทำงานวิจัย ในอนาคต

- งานวิจัยที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายที่มองเห็นความละเอียดอ่อน สถานการณ์ปัญหาและความต้องการของประชากรกลุ่มเฉพาะ การวิจัยเพื่อให้มีข้อมูลและความรู้ความเข้าใจในประชากรกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่ม สามารถนำผลการวิจัยไปขับเคลื่อนนโยบายทั้งระดับชาติและท้องถิ่น ที่คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชากรกลุ่มเฉพาะได้
- การทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ PAR ที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนของประชากรกลุ่มเฉพาะได้เข้มแข็ง ลูกขึ้นมาริเริ่มแก้ไขปัญหาของตัวเองได้ ก็เป็นวิจัยที่ควรได้รับการสนับสนุน การทำวิจัย PAR ต้องอาศัยความร่วมมือกับเอ็นจีโอที่ทำงานในประชากรกลุ่มเฉพาะ และนักวิจัยในประชากรกลุ่มเฉพาะควรเรียนรู้ทักษะการจัดการชุมชน และการเสริมศักยภาพให้ชุมชนของประชากรกลุ่มเฉพาะด้วย
- การพัฒนาเครื่องมือหรือระเบียบวิธีในการเข้าถึงกลุ่มประชากรเฉพาะที่เข้าถึงยาก เพื่อช่วยให้สามารถทำงานวิจัยที่มีกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ที่ช่วยให้ข้อมูลวิจัยมีน้ำหนักและอาจช่วยสร้างประโยชน์ได้กว้างขวางขึ้นด้วย โดยต้องเป็นเครื่องมือหรือระเบียบวิธีที่สามารถปกป้องความเป็นส่วนตัวและความลับของกลุ่มประชากรเหล่านี้ได้ เนื่องจากสถานะของพวกเขา อาจจะไม่เป็นที่เปิดเผยกับสังคม

ติดตามชบคลีปวิดีโอ

